

паки, він трохи поширив рамці даного йому доручення. Жадних істотних ниток змови в Києві Сотнікову виявити не пощастило, — деякі з осіб, що він їх уважав за непевних, як виявилось, були непричетні до неї. Роботу коло перлюстрації листів йому пощастило перевести непогано. Спостереження над київським громадянством більше-менше скупі, не дають певної картини його настроїв. Спеціальні доручення, що торкалися окремих осіб, він виконував вдумливо й точно: об'їзд дивізії дав наслідки більші, ніж попередні об'їзди Гегелевих агентів. Сотніков зрозумів вагу польських елементів у рухові декабристів, і йому пощастило дещо тут зробити. Сотніков і в дальшій своїй діяльності є досить помітна постать Миколиного царювання: кавказький цивільний губернатор, грузино-імеретинський, військовий губернатор Поділля, подільський цивільний губернатор (1846 р.), потім сенатор і таємний радник 1846 р... Пом'яр В. С. Сотніков 13 червня 1853 року.<sup>1</sup>

Харків.  
XI-1926 р.

<sup>1</sup> За останній час, під ред. Ю. Г. Оксмана вийшли Матеріали до повстання Чернігівського полку „Восстание декабристов“. Т. VI, М. — Лгр. 1929, де надруковано більшість тих документів, що їх малося на увазі видрукувати в додатку до статті О. Багалієви. Сама стаття цілком зберегає свій інтерес, проміняно тільки документи, що їх дослідники знайдуть у зазначеному виданні. *Ред.*

# Декабристи на Україні

## Т. II. Київ, 1930.

В. БАЗИЛЕВИЧ.

### ДЕКАБРИСТ О. П. ЮШНЕВСЬКИЙ.

СПРОБА БІОГРАФІЇ.

Велика література про декабристів, як раніша, так і юбілейна, знає чимало праць, присвячених окремим декабристам.

Не тільки визнаних проводирів руху відзначено в літературі монографіями та статтями, а й декабристи другорядні, малопомітні мають часто-густо по декілька праць, їм присвячених.

І тому дивно, що окрім доповіді професора київського університету П. В. Голубовського, що він її прочитав 1904 року в Історичному Товаристві Нестора Літописця, та ще небагатьох статтів у словниках, про декабриста Юшневського немає спеціальної праці.<sup>1</sup>

Юшневський, генерал-інтендант 2-ї армії, найближчий друг і співробітник Пестеля, директор „Южного Общества“, засуджений за першим розрядом, він і своїм службовим станом і значінням серед членів таємних товариств, мав-би вже давно притягти до себе увагу декабристознавців. Але цього досі не зроблено, і оця моя праця є перша спроба, звичайно, далеко не вичерпна.<sup>2</sup>

За найважливіше джерело для біографії Юшневського є його листи. Вони збереглися в родинному архіві Юшневських, звідки їх видобув проф. П. В. Голубовський, що видав цілком або в уривках низку листів декабриста з Сибіру. До цієї публікації тісно прилучаються двоє невиданих листів декабриста з Малої Разводної на Сибіру (з 27 вересня 1843 р. та з 10 січня 1844 р.). Три раніші, до року 1825-го, листи

<sup>1</sup> Скорочений зміст доповіді П. В. Голубовського, що гадав був написати велику розвідку про Юшневського, видано в „Чтениях в Историч. О-ве Нестора Летописца“, т. XVIII, вип. II, відд. I. К., 1905 р., стор. 64—65 і мало не без змін повторено, як передмова, до виданих за його-ж редакцією „Писем декабриста А. П. Юшневского и его жены М. К. из Сибири“. К., 1908 р. (Відбитки з „Чтений в О-ве Нестора Летописца“, т. т. XVIII—XXI).

А. Г. „Юшневский, Алексей Петрович“ — „Русский Биографический Словарь. Том Шапов-Юшневский“, СПб., 1912 р. Біографічні дані про Юшневського див. також у виданні: „Декабристы. 80 портретов“. М., 1906, стор. 272—274, в „Алфавите декабристов“ за ред. Б. А. Модзалевського та А. А. Сіверса („Восстание декабристов“, т. VIII) Лгр., 1925 р., стор. 214, 429—430 та в „Деятели революционного движения в России. Био-библиографический словарь, т. I. Составлен А. А. Шиловым и А. Г. Карнауховой“. М., 1927 р. стор. 220.

<sup>2</sup> Цю працю в скороченому вигляді прочитано на 683-му засіданні Історичного Товариства Нестора Літописця при В. У. А. Н. 29 квітня 1928 року.

Юшневського видано в збірнику „Бунт декабристів“.<sup>1</sup> В архіві М. Ф. Дубровіна збереглися в копіях три листи Юшневського з фортеці до генерала В. В. Левашова з 9, 11 та 18 січня 1826 р.<sup>2</sup>

У тісному зв'язку з декабристивими листами стоять листи його дружини Марії Казимирівни, що вона часто писала їх із Сибіру з голосу й за вказівками чоловіка. Чимало листів М. К. до С. П. Юшневського також видав П. В. Голубовський. Декілька листів її видрукувано нещодавнього часу в різних виданнях.<sup>3</sup>

Низку моментів із діяльності Юшневського в таємному товаристві висвітлюють, хоч і однобічно, „Донесение Следственной Комиссии“ та деякі інші матеріали. Велике значіння має й невидана слідча справа Юшневського.<sup>4</sup> Багато даних розкидано й у справах різних декабристів, що їх частково видав Російський Центрархів, надто в справах П. Пестеля й С. Муравйова-Апостола.<sup>5</sup>

Деякі дані про Юшневського на Сибіру з архіву „III Отделения С. Е. В. Канцелярии“, з Іркутського Губерського Архівного Бюро та ин. подає в своїх роботах С. Я. Штрайх.<sup>6</sup> Огляд справ Іркутського Архівного Бюро про декабристів, серед них про Юшневського, надрукував Б. Г. Кубалов.<sup>7</sup>

Бажання автора використати архівні матеріали Кам'янець-Подільського поки не здійснилися, тому, що необхідні для роботи архівні фонди ще не розібрано.<sup>8</sup>

<sup>1</sup> В. Базилевич, Из архива декабриста Юшневского. „Бунт декабристов“ Под ред. Ю. Г. Оксмана и П. Е. Щеголева. Агр., 1926 р., стор. 323—328. Факсиміле частини листа О. П. Юшневського від 8. IX. 1817 репродуковано в книжці В. Базилевича — „Декабристи на Київщині“, К. 1926, стор. 17.

<sup>2</sup> Бібліотека Всесоюзної Академії Наук. Архів М. Ф. Дубровіна, № 305, арх. 29, 22 та 7.

<sup>3</sup> Доповнюють видання П. В. Голубовського: лист М. К. Юшневської з 27. IX. 1830, що його видав С. Я. Штрайх („Декабристи на каторзі в в'язнице“, М. 1925, стор. 38—40) та частина листа П-ж з 26. XI. 1845 р., що видав В. Базилевич („Былое“, 1925 р., № 5/33, стор. 142—144). Окрім того, понад сорок невиданих листів М. К. до С. П. Юшневського я виготовував до друку.

<sup>4</sup> Архив Октябрьской Революции в Москве. Материалы б. Государ. Архива. Розряд I В. Ос. отд. ф. XXI, Арх. № 398 на 98 арк. Далі цитую скорочено: „А. О. Р. XXI, № 398“.

<sup>5</sup> „Восстание декабристов. Материалы, под общей редакцией М. Н. Покровского“. Особливо т. IV, М.-Агр., 1927 р. Див. також матеріали в ст. С. М. Чернова — „Имущественное положение декабристов“, „Красный Архив“, т. XV, М.-Агр., 1926.

<sup>6</sup> С. Я. Штрайх. „Провокация среди декабристов. Самозванец Медокс в Петровском заводе“. М., 1925. Він же. „Роман Медокс. Похождения русского авантюриста XIX в.“ М., 1929.

<sup>7</sup> Б. Кубалов, „Архив декабристов“ — Збірник „Сибирь и декабристы под ред. М. К. Азадовского, М. Е. Золотарева и Б. Г. Кубалова“. Иркутск, 1925, с. 183—207.

<sup>8</sup> Ласкаве повідомлення Кам'янець-Подільського Окр. Архівного Управління від 4. III. 1929 р. за № 118.

Дані з листів Юшневського та його дружини, а так само офіційних матеріалів доповнюються повідомленнями про них інших декабристів та інших людей, що знали їх. Ці мемуари й листи торкаються, головне, сибірського періоду життя Юшневського. Такі, напр., спогади Басаргіна,<sup>1</sup> Беляєва,<sup>2</sup> братів Бестужевих,<sup>3</sup> кн. С. Волконського,<sup>4</sup> Горбачевського,<sup>5</sup> Лорера,<sup>6</sup> барона Розена,<sup>7</sup> Якушкіна.<sup>8</sup> Окремо стоять записки гр. Кисельова<sup>9</sup> та спогади учня Юшневського в Сибіру Білоголового.<sup>10</sup>

Що-до портретів О. П. Юшневського, то їх відомо чотири: два безперечних, а про два можна здогадуватися. На першому Юшневський в уніформі, отже, ще з часів до 1825 р.<sup>11</sup> Другий, здається, роботи Миколи Бестужева, зафіксував декабристові риси, коли він перебував на Петровському заводі, с.-то років 1830—38-го.<sup>12</sup> Третій, нарис олівцем з паперів А. О. Івановського, малює Юшневського підчас слідства, але кого саме з братів-декабристів дано на малюнку, Олексу чи Семена, важко встановити точно. Можна тільки гадати, що намальовано Олексу Петровича, а не його брата, малопомітного учасника таємного товариства.<sup>13</sup> Четвертий портрет, відомий з фотографічної репродукції мініятури, дає, за родинним переказом, О. П. Юшневського в дитинстві. Він переховується разом з ще двома фотографіями з мініятур батків Юшневського в Тульчинському Окружному Музеєві. Невідома доля оригіналів цих мініятур; як казали їхні власники, вони були на виставці в пам'ять декабристів у Тульчині р. 1925-го. Окрім фотографій з мініятур у Тульчинському Музеєві переховується акварельний портрет дружини декабриста Марії Казимирівни. Коли автор збирав матеріали для своєї праці, до нього дуже прихильно поставилися були адміністрації Російського Центрархіву, Бібліотеки та Пушкінського Дому Всесоюзної Академії Наук і Тульчинського Окружного Краєзнавчого Музею, за що він і висловлює їм свою подяку.

<sup>1</sup> „Записки Н. В. Басаргина. Пгр., 1917“.

<sup>2</sup> „А. П. Беляев, Воспоминания о пережитом и перечувствованном“, СПб., 1882.

<sup>3</sup> „Воспоминания братьев Бестужевых“. Пгр. 1917.

<sup>4</sup> „Записки С. Г. Волконского“, СПб., 1901.

<sup>5</sup> „Записки И. И. Горбачевского“. М., 1916.

<sup>6</sup> „Русское Богатство“, 1904 р., №№ 3 та 6.

<sup>7</sup> „Барон А. Е. Розен. Записки декабриста“. СПб., 1907.

<sup>8</sup> Записки И. Д. Якушкина. М. 1905.

<sup>9</sup> Записки гр. П. Д. Киселева. Париж, 1883.

<sup>10</sup> Н. А. Белоголовый, Воспоминания и др. статьи. М.

<sup>11</sup> Репродуковано не раз, напр. у виданні „Деятели революционного движения в России. Био-библиографический Словарь“, т. I, стор. 220, де зазначено, що оригінал переховується в Пушкінському Домі Всесоюзної Академії Наук.

<sup>12</sup> „Декабристы. 86 портретов“.

<sup>13</sup> Пушкінський Дім. Відділ малюнків. IV. 666. Вміщено з написом „А. П. Юшневский“ у виданні „Музей Революции; Сборник I“. Пгр. 1923 р., с. 69.

